

Rätten till finskspråkig äldreomsorg och -vård

Alla människor har rätt till en värdig och trygg ålderdom. Det är viktigt för de äldre att kunna använda sitt modersmål och med lätthet dela erfarenheter med andra. Vård på ens eget språk ökar välbefinnandet samt kvalitén på vården för de äldre. Detta visar såväl svensk som internationell forskning och erfarenheter från olika håll.

Kultur och erfarenheter

Det är dock inte enbart en fråga om språket i vården, utan även om kultur. Gemensamma seder och traditioner, musik, finskspråkiga kulturevenemang och kyrklig service är uppfriskande inslag i vardagen som främjar välbefinnandet. Dessa ger en känsla av närhet och hemkänsla som påverkar livskvaliteten positivt.

Det finns mycket goda erfarenheter av finskspråkig vård och omsorg i Sverige. Socialstyrelsens kartläggningar samt samlade erfarenheter visar att vård på finska uppskattas såväl av de äldre och deras närstående som av personalen. Det har också visat sig vara viktigt i mångkulturella familjer och i familjer där inte alla talar den äldres modersmål.

Sverigefinnarna är en nationell minoritet

Enligt den nationella minoritetspolitiken från 2000 är sverigefinnarna en av de fem nationella minoriteterna och det finska språket är ett av de fem nationella minoritetsspråken i Sverige. Lagen (SFS 2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk reglerar bland annat de sverigefinska äldres rätt till omsorg på finska. Syftet är att ge de äldre sverigefinnarna rätt till en trygg och värdig vård och omsorg.

Grundskydd

Enligt minoritetslagen ska samtliga kommuner i landet ta hänsyn till de nationella minoriteterna. Förvaltningsmyndigheter såsom kommuner och landsting ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter. Denna skyldighet innefattar även informationen om rätten till finskspråkig äldreomsorg.

Sverigefinnarna har rätt att använda finska muntligt eller skriftligt vid sina kontakter

med vissa myndigheter, exempelvis kommuner. Man ska kunna ringa till kommunens telefonväxel och tala finska. Där ska man kunna få information om vem man ska vända sig till när de gäller äldreomsorg på finska.

Förvaltningsområdet

En del av Sveriges kommuner ingår i det så kallade förvaltningsområdet för finska språket. I dessa kommuner har sverigefinnarna särskilda rättigheter. Mer information om kommuner som tillhör förvaltningsområdet finns bland annat på www.minoritet.se.

En kommun som ingår i förvaltningsområdet för finska språket ska erbjuda äldreomsorg helt eller till en väsentlig del på finska om personen i fråga är berättigad till det enligt biståndsbeslut (se nedan). Enligt minoritetslagen ska kommunerna numera också beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet. Kommunen ska informera den som ansöker om bistånd inom ramen för äldreomsorgen om möjligheterna till sådan service och omvårdnad.

Utanför förvaltningsområdet

Även en kommun som inte ingår i förvaltningsområdet ska erbjuda äldreomsorg helt eller till en väsentlig del på finska om kommunen har tillgång till finskspråkig personal. Enligt socialtjänstlagen (SFS 2001:453) ska kommunen verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i minoritetsspråket där det behövs i omvårdnaden av äldre människor. Detta innebär att kommuner både inom och utanför förvaltningsområdet bör kartlägga behovet och medvetet rekrytera finskkunnig personal till äldreomsorgen.

Man ska alltid själv begära finskspråkig

service och vård. Det är viktigt att komma ihåg att den äldre har rätt till finskspråkig äldreomsorg oberoende av om han eller hon kan tala svenska.

De minoritetspolitiska besluten och minoritetslagen ger äldre sverigefinnar goda möjligheter att få finskspråkig äldreomsorg. Många som är berättigade till denna service känner dock inte till sina rättigheter och går miste om dessa tjänster. Andra äldre har så dålig hälsa att de inte själva kan ansöka om adekvat vård. I sådana fall kan anhöriga eller närstående sköta kontakterna med kommunen. Anhöriga har även en viktig del i vårdplanering och vid val av vårdplats. Det är angeläget att de äldre själva, deras anhöriga och närstående är medvetna om rätten till äldreomsorg på det egna modersmålet.

Omsorg om personer med demenssjukdom

I Socialstyrelsens skrift Nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom (2010) betonas speciellt vikten av de demenssjukas rätt till självbestämmande samt vikten av att skapa en känsla av trygghet. Bland dessa riktlinjer tar man även upp språkets och kulturens betydelse samt vikten av att vårdpersonalen talar ens eget språk. Dessa riktlinjer gäller såväl för personer som får vård i hemmet som för personer i andra boendeformer. De äldre och deras närstående har rätt till information på finska.

Sirkka-Liisa Ekman har studerat sverigefinska demenssjuka personers möjligheter att kommunicera med vårdpersonalen och även hur språksvårigheterna påverkar vården och dess kvalitet. En demenssjukdom försämrar den verbala kommunikationen gradvis. I början eller i mitten av sjukdomsförloppet kan en tvåspråkig person blanda språken utan att själv lägga märke till det. När sjukdomen fortskrider kan

personen gå över till att enbart använda sitt modersmål eller det språk som varit betydelsefullt i barndomen eller under ungdomens utvecklingsfaser. I slutfasen av sjukdomen försvåras all kommunikation.

Möjligheten att använda sitt modersmål i vårdsituationen är mycket viktig för den demenssjuka personen, för att bli förstådd och för att själv kunna förstå vårdaren.

Hur söker man?

Ansökan om äldreomsorg görs alltid hos kommunen. När den äldre är i behov av hjälp, ska hon eller han, eller de anhöriga, kontakta kommunens biståndshandläggare, det vill säga den person vars uppgift är att bedöma behovet av vård och omsorg. Om en finskspråkig handläggare inte finns tillgänglig kan tolk användas. Tolken bör i så fall bokas vid tidsbeställningen. Även anhöriga eller den äldres representant kan närvara vid mötet om den äldre önskar det.

Om den äldre önskar finskspråkig service eller vårdplats på finska, ska detta tas upp redan när man söker hjälp. Samma gäller om man önskar flytta till en kommun där det finns tillgång till finskspråkig vård eller där ens anhörig bor. I sådana situationer samarbetar kommunerna.

Kommunen utreder behovet av vård och omsorg samt beslutar om service och vård, dess omfattning och hur den ska ges. När kommunen har beslutat att personen har rätt till service eller vårdplats har den äldre rätt till finskspråkig service och vård helt eller till en väsentlig del på finska i de kommuner som tillhör förvaltningsområdet samt i övriga kommuner om de har tillgång till finskspråkig personal.

Många kommuner i Sverige tillämpar lagen (2008:962) om valfrihetssystem vilket är frivilligt för kommunerna. Om den äldre bor i en sådan kommun och har fått ett positivt beslut om bistånd, kan hon eller

han själv välja hemtjänst eller vårdgivare hos de företag som kommunen har avtal med. Då kan man exempelvis välja den vårdgivare som tillhandahåller finskspråkig service och vård.

Många kommuner som ingår i det finska förvaltningsområdet har grundat finskspråkiga avdelningar på äldreboenden eller erbjuder finskspråkig service eller vård som tillhandahålls av företag. Många av dessa avdelningar är till för demenssjuka.

Sverigefinnar har även själva startat hemtjänstföretag och vårdhem. Till de sverigefinska vårdhemmen kan man söka även från andra kommuner. Det är dock hemkommunen som utreder ärendet och fattar beslut om vård och vårdplats.

Hur överklagar man beslut?

Har man fått avslag på ansökan om vårdplats eller hemtjänst eller fått mindre hjälp än man sökt, kan man överklaga beslutet. Detsamma gäller ett negativt beslut om finskspråkig vård eller beslut om att flytta till en kommun där finskspråkig äldreomsorg erbjuds. Beslutet ska överklagas inom tre veckor från det att man fått det negativa beslutet. Biståndshandläggaren kan vara behjälplig vid överklagandet.

Överklagan lämnas till socialnämnden eller till motsvarande nämnd i hemkommunen. Om kommunen inte ändrar det negativa beslutet kan man skicka ärendet vidare till förvaltningsrätten. Om man är missnöjd med förvaltningsrättens dom

kan man överklaga till kammarrätten och vidare till högsta förvaltningsdomstolen. Till dessa kan man överklaga efter att man fått prövningstillstånd.

Man kan även kontakta Länsstyrelsen i Stockholms län som följer upp tillämpningen av minoritetslagen i hela landet. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) är tillsynsmyndighet för socialtjänstlagen samt hälso- och sjukvårdslagen och dit kan den äldre eller de anhöriga vända sig om man upplever allvarliga brister eller fel inom vården.

Ytterligare information om äldreomsorg och vård på finska

Oikeutesi hoitoon ja hoivaan – Ohjeita vanhuksille / Din rätt till vård och omsorg – En vägvisare för äldre (2016)

Publikationen kan beställas via publikationsservice@socialstyrelsen.se eller laddas ner på <https://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/20198/2016-5-16-finska.pdf>

Språkrådets svensk-finska omsorgsordlista / Kielineuvoston ruotsalais-suomalainen hoivasanasto. Ordlistan kan beställas via Språkrådet: suomi@sprakochfolkminnen.se

Kommunernas information om minoritetslagen och minoritetsrättigheterna samt om den finskspråkiga servicen finner man oftast på kommunernas hemsidor. Broschyrer om äldreomsorg finns även på finska.